

Colecția: **BIBLIOTECA DE AFACERI**
Coperta: Stelian BIGAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DINU, GHEORGHITĂ

**Religia comunicării. Manipularea mistică a consumatorului &
noua Filocalie** / Gheorghită Dinu. - București : Integral, 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-992-298-9

339

© INTEGRAL, 2019

Editor: Costel POSTOLACHE
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-992-298-9

GHEORGHITĂ DINU

Religia comunicării

Manipularea mistică
a consumatorului &
noua *Filocalie*

INTEGRAL

Sumar

Facerea Lumii după Abraham Maslow / 7

Vechea și noua Filocalie din perspectiva
religiei comunicării: de la *akedie* la *trezvie*
în business prin Rugăciunea Inimii / 37

Cel mai simplu CV al unui isihast contemporan:
„How to Do Things with Words” / 49

Biblioteca Babel și scara necesităților
de comunicare în hypermarketul de idei / 95

99 Francs sau 14,99 Euro? Prețul psihologic
al mântuirii azi / 119

Game of Thrones revisited / 129

Bibliografie selectivă / 147

Facerea Lumii după Abraham Maslow

Dumnezeu a făcut lumea în șase zile, având grijă ca omului să i se procure astfel întrebările (necesitățile vitale) și răspunsurile (modalitățile de satisfacere a acestor necesități). 98% dintre oameni s-au mulțumit cu acest model de comunicare și își consumă în continuare întreaga energie – fizică dar și mentală – pentru a parcurge ritualic, în fiecare zi, drumul de la nevoile de tot felul la împlinirea lor. 2%, însă, dintre oameni nu s-au mulțumit cu acest statut și, în ziua a șaptea, convențional considerată „liberă”, hărăzită de Creator odihnei și reflecției la ordinea divină a lucrurilor, au încercat să-l copieze pe Marele Comunicator și să i se substituie celui care, mai târziu, l-a avut ca avatar pe un anume Abraham Maslow. Clonele lui Dumnezeu,

Respectiv, mereu tentate de „auto-actualizare”, au fost la început preoții, iar azi, la apogeul societății de consum, sunt oamenii de PR, care practică manipularea mistică a consumatorului. Și nu o fac oricum, ci folosindu-se de noua Filocalie, bazată pe credința în puterea imaginii și a mesajelor subliminale purtate de aceasta. „Să nu îți faci chip cioplit!” este o poruncă care poate fi citită exact pe dos acum, când „icoana” a devenit „icon”, iar o eventuală prăbușire a ierarhiei trebuințelor umane este percepută ca un semn al producerii ciclice a Apocalipsei (de la crahul din 1929 la criza „subprime” din 2008).

Maslow a fost bântuit de un demon al geometriei. Printr-o succesiune de silogisme, el încearcă să impună o construcție riguroasă, sensibil arhitecturată pe diferite paliere prin care se ajunge de la stadiul animalic al satisfacerii nevoilor primare la cel eterat al transcendenței, al atingerii unui punct central de unde doar sfinții pot contempla Universul, înțelegându-i subtil – sau, cum s-ar zice, „prea mult, prea fin, prea dulce” – resorturile tainice prin care doar puțini reușesc să acceadă la acel „ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este”, carevasăzică auto-actualizarea, o variantă modernă a „iluminării”.

Ierarhia nevoilor – sau, după altă lecțiune, ceva mai imperativă, a trebuințelor – umane este bazată într-o primă fază pe instinctul de conservare, un soi de *basic instinct* reduplicat progresiv pe orizontală, după cum își foarfecă provocator, dar elegant, picioarele o Sharon Stone *avant la lettre*, respectiv Bertha Goodman, nimeni alta decât verișoara primară a lui Maslow, obsesia sa erotică, pe care a preschimbat-o, apoi, în soție, pe 31 decembrie 1928, cu toată opoziția părinților săi, evrei ruși imigranți destul de conservatori.

Abraham Harold Maslow s-a născut la 1 aprilie 1908 în Brooklyn, New York. El a fost primul dintre cei șapte copii ai familiei. Părinții lui, care nu erau niște oameni prea educați, sperând, totuși, că măcar primul lor născut va reuși în Lumea Nouă, l-au împins spre o carieră academică. Adolescentul își găsisese oricum refugiul în cărți. Pentru a-și satisface părinții, a studiat mai întâi Dreptul la Colegiul Municipal din New York (CCNY). După trei semestre, s-a transferat la Cornell și apoi înapoi la CCNY. Foarte devreme, la doar 20 de ani, s-a căsătorit cu o verișoară de gradul I, cu care a și avut două fiice. El și Bertha s-au mutat apoi în Wisconsin pentru a putea studia, departe de familia din ce în ce mai ostilă, la universitatea de acolo. În noul mediu, tânărul Maslow, deja stresat de

relațiile problematice cu părinții, dar și, foarte posibil, cicălit de soție, deja nemulțumită de traiul modest dus, a devenit interesat de psihologie, iar munca sa a progresat rapid. A petrecut timp acolo lucrând cu profesorul Harry Harlow, care era renumit pentru experimentele sale cu puii de maimuță și simularea comportamentului afectiv. A obținut diploma de licență în 1930 și doctoratul în 1934, ambele în psihologie, tot la Universitatea din Wisconsin. La un an după absolvire, s-a întors la New York pentru a lucra cu E. L. Thorndike la Universitatea Columbia, unde Maslow a devenit interesat de cercetarea sexualității umane. A început să predea cu normă întreagă la Colegiul Brooklyn. În această perioadă a vieții sale, el a intrat în contact cu mulți intelectuali europeni care emigraseră în SUA și se stabiliseră în Brooklyn – oameni ca Alfred Adler sau Erich Fromm, precum și alți câțiva psihologi ai Gestaltism-ului și ai curentelor freudiene. Maslow a ocupat funcția de șef al departamentului de psihologie la Universitatea Brandeis din 1951 până în 1969. Aici, s-a întâlnit cu Kurt Goldstein, care formulase deja ideea de auto-actualizare în faimoasa sa carte, *The Organism* (1934).

Principala lui contribuție în psihologie a fost în problema ierarhizării nevoilor umane. Având o

abordare umanistă, Maslow observă că ființele umane nu sunt împinse sau atrase numai de forțe mecanice, ci mai degrabă de stimuli, obiceiuri sau impulsuri instinctive necunoscute. Astfel, el susține că ființele umane sunt motivate de anumite nevoi nesatisfăcute, și că nevoile situate pe treptele inferioare ale piramidei trebuie satisfăcute înainte de a se putea ajunge la cele superioare. Una din diferențele esențiale față de ceilalți doi capi ai psihologiei acelor vremuri (Sigmund Freud și B.F. Skinner), a fost interesul mai degrabă scăzut al lui Maslow față de oamenii bolnavi mintal („nebuni”) și, în schimb, mai degrabă orientat către personaje exponențiale, pe care le cataloga drept complet „funcționale”, cu personalitate „sănătoasă” (sau mai bine zis auto-actualizantă), cum ar fi Albert Einstein, Abraham Lincoln, Thomas Jefferson, Albert Schweitzer, Jane Addams, Eleanor Roosevelt, Frederick Douglas etc.

Asemenea acestora, încercând o imensă satisfacție de substituie, poți ajunge la dezideratul auto-actualizării pe baza unei succesiuni de motivații, pornind de la necesitățile fiziologice primare și ajungând – doar puținii aleși – la împlinirea sapiențială printr-o cunoaștere deplină a Lumii, dublată de un fior mistic nebănuț.

Respect | Să refacem pe scurt această călătorie inițiată, de la foamea dintâi la foamea de absolut, de la epidermic la sacralitate, într-un veritabil „curcubeu al gravitației” gnoseologic, lipsiți de prejudecăți scolastice și fără inutile precauții metodologice academice, într-o veritabilă entropie informațională.

Unul dintre cele mai interesante lucruri observate de Maslow în studenție, pe când lucra cu profesorul Harry Harlow la experimentele comportamentale pe maimuțe, este că unele necesități au – sau capătă în timp – un evident ascendent în fața altora. De aici până la ideea de ierarhizare într-o piramidă, mai degrabă epistemologică decât behaviouristă, nu a fost decât un pas, făcut prin extrapolare silogistică.

Exemplul clasic citat de discipolii lui Maslow este relația dintre foame și sete. Poți rezista fără mâncare un interval sensibil mai îndelungat decât fără apă, deci setea „bate” foamea. Însă, dacă ești „mort de sete” și cineva vine prin spatele tău și te strânge de gât pînă aproape de sufocare, nevoia de a respira se dovedește cu mult mai importantă. Pe de altă parte, chiar dacă societatea de consum a construit mitul conform căruia sexul bate (și, implicit, vinde) tot, actualizarea erotică este – în fața tuturor acestor trebuințe cu adevărat vitale – cea mai puțin importantă! (Șocant, nu?)

Maslow a rafinat această idee a relației dintre necesități și modurile de actualizare și și-a creat propria ierarhie de „nevoi”, după cum constată și psihologul american Cornelis George Boeree (*professor emeritus* la Universitatea Shippensburg, specializat în teoria personalității și inventatorul limbajului auxiliar Lingua Franca Nova, lansată în 1998 pe Internet). Dincolo de elementele fundamentale necesare viețuirii, precum apă, alimente și sex, Maslow a stabilit cinci niveluri mai complexe, fiecare având propria sa filosofie: nevoile fiziologice, nevoile de siguranță și securitate, nevoile de iubire și de apartenență, nevoia de stimă și nevoia de a-și actualiza sinele, în această ordine crescătoare pe scara abstractizării.

Astfel, palierul nevoilor fiziologice include necesitățile primare de funcționare a organismului, respectiv cele legate de oxigen, apă, proteine, sare, zahăr, calciu, diferite alte minerale și vitamine. (Industria publicității a adăugat pe listă alcoolul, tutunul, ciocolata, sucurile acidulate, medicamentele etc.! Adesea, ele au fost livrate la pachet, excesele venind în pereche obligatorie cu remediile: reclamele de Sărbători sunt complementare între ele, cele ce stimulează consumul diferitelor alimente fiind de neimaginat fără imaginea lor răsturnată, dedicată paradigmei de produse medicinale

care combat problemele ridicate de excesele specifice diferitelor perioade. De altfel, cum poți sărbători optim Paștele sau Crăciunul dacă nu știi că poți oricând lupta cu indigestia, balonarea sau flatulența?!?) Aceste nevoi includ, de asemenea, necesitatea de a menține un echilibru al pH-ului (acumularea de prea mult acid sau bază te poate ucide) și al temperaturii (între 36,5 și 37,5 grade Celsius). De asemenea, trebuie să fii activ, să te odihnești, să dormi, să scapi de deșeurile (CO₂, transpirație, urină și fecale), pentru a evita durerea și pentru a avea disponibilitatea ulterioară de a face sex. O adevărată colecție de „vicii” necesare! Maslow a crezut – și cercetările ulterioare îl susțin pe deplin – că acestea sunt de fapt nevoi individuale, adesea susținute artificial, și că lipsa, de exemplu, a vitaminei C, va duce la o poftă foarte specifică pentru produsele care în trecut i-au asigurat nivelul optim, de pildă sucul de portocale. Probabil că poftele pe care le au unele femei însărcinate și modul în care bebelușii mănâncă alimentele specifice pentru sugari, susțin ideea la modul anecdotic. (Însă publicitatea știe să facă din orice asemenea anecdotă un mit al societății de consum.)

Pe palierul următor, se situează, în viziunea lui Maslow, nevoile de siguranță și securitate,

atingerea aceluși nivel de siguranță și certitudine individuală și, într-un fel, colectivă. Atunci când nevoile fiziologice, deja luate în considerare, sunt rezolvate în mare măsură (sau, măcar, există promisiunea rezolvării lor), acest al doilea strat de nevoi intră în joc. Omul devine din ce în ce mai interesat să găsească circumstanțe sigure, stabilitate, protecție. S-ar putea dezvolta o nevoie de structură, de ordine, de stabilire a anumitor limite. (Practic, aici intervine marketingul de ordin politic, care a funcționat ca promisiune și pe primul palier de necesități – găleata cu produse alimentare trimisă pensionarilor de către partidele populiste – dar care, la acest nivel devine o necesitate socială.) Privind negativ, devii preocupat nu de nevoi precum foamea și setea, ci de temerile și neliniștile tale legate de viitorul apropiat și de perspectiva pe termen mediu. În rândul adulților obișnuiți, acest set de nevoi se manifestă sub forma dorințelor noastre de a avea o locuință într-un cartier sigur, un loc de muncă cu un salariu garantat, aducător și de beneficii sociale de tipul asigurărilor de sănătate și, eventual, perspectiva unui plan bun de pensionare (obsesie, în special, a cetățeanului american obișnuit, la noi pensionarea fiind, în subconștientul colectiv, echivalentă cu asumarea benevolă a unui statut de paria, de ființă

Respectată în preajma nepoților sau a grădinii de la țară).

Atunci când nevoile fiziologice și nevoile de siguranță sunt, în general, luate în considerare ca fiind posibil de actualizat, un al treilea nivel începe să se contureze, el fiind legat de iubire și necesitățile de apartenență... Începi să simți nevoia de prieteni, iubite, amante, copii, părinți spirituali, mentori, îndrumători, grupuri cu preocupări similare (de la colecționarii de timbre la galeriile echipelor de fotbal) – relații afective în general, dar și un sentiment tot mai pronunțat de comunitate. Omul devine, astfel, în răspăr, din ce în ce mai sensibil la singurătate și anxietate socială. În viața de zi cu zi, reprezentăm aceste nevoi în dorințele noastre de a ne căsători, de a avea o familie, de a face parte dintr-o comunitate, de a fi membru al unei biserici, de a te integra într-o colectivitate de orice tip (confreriile masonice de pildă), de a avea propria „gașcă” sau club. Se reflectă, de asemenea, și în identificarea oportunităților pentru o carieră de succes.

Vine apoi, la nivelul următor, nevoia de stimă și respect, de omologare individuală dar și socială. În primul rând, individul modern începe să caute elementele stimei de sine. Maslow a remarcat două versiuni ale nevoilor de stimă, un nivel așazicând

inferior și unul sensibil mai înalt, elevat chiar. Cel relativ „inferior” este nevoia de respect primit din partea celorlalți parteneri sociali, nevoia de statut, faimă, glorie, recunoaștere, atenție, reputație, apreciere, demnitate, chiar forme de manifestare a dominației profesionale sau familiale. Forma superioară implică însă necesitatea respectului de sine, inclusiv a unor sentimente precum încrederea, competența, realizarea, stăpânirea, independența și libertatea de gândire și de manifestare. Acest nivel este considerat „mai înalt” deoarece, spre deosebire de respectul celorlalți, care este definit printr-o mulțime de componente variabile, schimbătoare, o dată ce ai respectul de sine, acesta este mult mai greu de pierdut! Dar și de câștigat! Versiunea negativă a acestor nevoi sunt complexe de stimă de sine scăzută și de inferioritate. Maslow a simțit că Adler e pe aceeași lungime de undă atunci când acesta a sugerat că asemenea necesități constituie rădăcinile multor complexe și probleme psihanalitice, dacă nu chiar mai mult, chiar ale derapajelor noastre psihice și comportamentale. În epoca modernă, în majoritatea societăților democratice evaluate, nevoile fiziologice și de siguranță se consideră aprioric rezolvate, sunt aproape niște stereotipuri, practic, locuri comune de la sine înțelese. Problemele încep să